

AHMET YEŞİLYURT
Tanzimat'tan Erken Cumhuriyet'e Kumar

AHMET YEŞİLYURT İlk ve orta öğrenimini Ankara'da tamamladı. Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü'nden 2011 yılında mezun oldu. Aynı bölümde aynı yıl başladığı yüksek lisans eğitimini "Polis Mecmuası'nda (1913-1928) Polis ve Cinayet" başlıklı teziyle tamamladı. 2013 yılında Anadolu Üniversitesi Tarih Bölümü'nde doktora eğitimine başladı. 2015-2016 bahar dönemini Erasmus Programı çerçevesinde Almanya'nın Mainz kentindeki Johannes Gutenberg Üniversitesi Türkoloji bölümünde geçirdi. Doktora çalışmasını 2019 yılında Anadolu Üniversitesi Tarih bölümünde hazırladığı "Tanzimat'tan Erken Cumhuriyet'e Kumar" başlıklı tez çalışmasıyla tamamladı.

İletişim Yayınları 3148 • Araştırma-İnceleme Dizisi 523

ISBN-13: 978-975-05-3299-3

© 2022 İletişim Yayıncılık A.Ş. / I. BASIM

1. Baskı 2022, İstanbul

EDİTÖR Kıvanç Koçak

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAKTAKI GÖRSEL Üzerindeki çizim nedeniyle ülkeye girişi yasaklanan
iskambil kâğıtlarından biri (BEO 2659/199425).

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadag, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

AHMET YEŐILYURT

Talihe Zar Atmak

Tanzimat'tan
Erken
Cumhuriyet'e
Kumar

İÇİNDEKİLER

<i>KISALTMALAR</i>	7
TEŞEKKÜR	11
BİRİNCİ BÖLÜM	
İlkçağlardan Modern Zamanlara Kumar Olgusu	13
Sözlüklerde kumar.....	14
Boş zamanlar teorisi ve oyun.....	15
Mitolojiden antik çağlara kumar	18
Zardan iskambile.....	20
İskambilden kumarhanelere	24
İlk kumarhaneler ve sonrası.....	28
Monte Carlo ve Osmanlı.....	33
İKİNCİ BÖLÜM	
II. Meşrutiyet'e Kadar Kumar ve Oyunlar	39
Tanzimat öncesine kısa bir bakış	39
Piyango.....	49
Barbut, kılıç ve diğer kumar oyunları.....	52
Tombala	60
Tanzimat'tan sonra, Meşrutiyet'ten önce.....	64

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1876'dan Cumhuriyet'e Kumarın Yayılması	75
Kumara karşı devlet	76
Kumar mekânları	83
<i>Evde ve sokakta kumar</i>	83
<i>Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e kahvehaneler</i>	87
<i>Gazino ve otellerde kumar</i>	97
<i>Kulüpler ve Cercle d'Orient</i>	104
<i>Hapishanelerde ve esir kamplarında kumar</i>	112
Kumar ve suç	115
İskambil kâğıtlarının dolaşımı	136

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Erken Cumhuriyet'te Kumar	141
Cumhuriyet toplumu ve kumar	142
Yıldız Kumarhanesi	156
1938 sonrasına kısa bir bakış	160
Sonuç	163
EKLER	167
YILDIZ GAZİNOSUNDA NASIL KUMAR OYNANIR?	174
KAYNAKÇA	181

KISALTMALAR

A.DVN	Bab-1 Asafi- Divan-1 Hümayun Kalemî
A.MKT	Sadaret- Mektubi Evrakı
A.MKT.MHM	Mühimme Kalemî
A.MKT.MVL	Meclis-i Vala Evrakı
A.MKT.NZD	Nezaret ve Devair
A.MKT.UM	Umum Vilayat
A.MTZ	Eyalet-i Mümtaze
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
BEO	Babıali Evrak Odası
BOA	Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı
C.ADL	Cevdet-Adliye
C.ZB	Cevdet-Zabtiye
DBİA	Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi
DH.EUM.1.ŞB	Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 1. Şube
DH.EUM.2.ŞB	Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 2. Şube
DH.EUM.3.ŞB	Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 3. Şube
DH.EUM.5.ŞB	Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 5. Şube
DH.EUM.ADL	Takibat-ı Adliye
DH.EUM.AYŞ	Asayiş Kalemî
DH.EUM.EMN	Emniyet Şubesi
DH.EUM.KADL	Kısım-1 Adli Kalemî

DH.EUM.MEM	Memurin Kalemi
DH.EUM.MHM	Muhasebe Kalemi
DH.EUM.THR	Tahrirat Kalemi
DH.EUM.VARK	Dahiliye Nezareti- Emniyet-i Umumiye Evrak Odası
DH.H	Hukuk Kalemi
DH.HMŞ	Hukuk Müşavirliği
DH.İ.UM.EK	İdare-i Umumiye Ekleri
DH.İD	İdare
DH.MB.HPS	Meban-ı Emiriye Hapishaneler Müdüriyeti
DH.MKT	Mektubi
DH.MKT.PRK	Mektubi Kalemi Perakende Evrakı
DH.MTV	Mütenevvia
DH.MUL.	Muhaberat-ı Umumiye İdaresi
DH.SYS	Siyasi Kısım Evrakı
DH.ŞFR	Şifre Kalemi
DH.UMVM.	Umur-ı Mahalliye ve Vilayat Müdürlüğü Kataloğu
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
HR.MKT	Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi
HR.TO	Tercüme Odası
İ.DH	Dahiliye
İ.HUS	Hususi
İ.MVL	İrade Meclis-i Vala
MF.MKT	Maarif Nezareti Mektubi Kalemi
MV	Meclis-i Vükela Mazbataları
MVL	Meclis-i Vala Evrakı
PM	Polis Mecmuası
ŞD	Şura-yı Devlet
TFR.I.A	Sadaret
TFR.I.AS	Jandarma Müşiriyet ve Kumandanlık
TFR.I.KV	Kosova
TFR.I.MN	Manastır
TFR.I.SL	Selanik
TFR.I.ŞKT	Rumeli Müfettişliği, Arzuhaller
Y.A.HUS	Sadaret Hususi
Y.A.RES	Sadaret Resmî Evrakı
Y.EE	Esas Evrakı
Y.EE.KP	Esas Kamil Paşa Evrakı
Y.MTV	Mütenevvi Maruzat Evrakı

Y.PRK.ASK	Askerî Maruzatı
Y.PRK.AZJ	Arzuhaller ve Journaller Katalogu
Y.PRK.BŞK	Başkitabet Dairesi Evrakı
Y.PRK.EŞA	Elçilik, Şehbenderlik ve Ataşemiliterlik
Y.PRK.TKM	Yıldız, Perakende, Tahrirat-ı Ecnebiye ve Mabeyn Mütercimliği
Y.PRK.ZB	Zabtiye
ZB	Zabtiye Nezareti Belgeleri

TEŞEKKÜR

Bu kitap, 2019 yılında Anadolu Üniversitesi'nde savunduğum "Tanzimat'tan Erken Cumhuriyet'e Kumar" başlıklı doktora tezimin gözden geçirilmiş, düzeltilmiş, ilaveler yapılmış şeklidir. Lisans döneminden başlamak üzere doktora eğitiminde de bursiyeri olduğum TÜBİTAK'a desteklerinden dolayı bir kez daha teşekkür ederim. Danışman hocam Sedat Bingöl, tüm doktora süreci boyunca her zaman beni destekledi, sağ olsun. Erasmus sürecindeki desteklerinden dolayı Laszlo Karoly'e de ayrıca teşekkür ederim. İstanbul'da İletişim Yayınları'nın eski yerinden ilk kez kitap alırken çok mutlu olmuştum. Bu yayınevinde, bu imkânı sağladığı için editörüm Kıvanç Koçak'a müteőekkirim.

Ailem tüm süreç boyunca rahat "ders çalışmamı" sağladı, minnettarım.

Ankara, 2022

İlkçağlardan Modern Zamanlara Kumar Olgusu

Kumar ve kumar oynamakla ilgili insan davranışları ilkçağlardan itibaren başlar. Mitolojik anlatılardan başlayarak, rulet masalarına kadar uzanan dönemi kronolojik şekilde ortaya koymak epey zor. Ancak en azından, bu alandaki gelişim ve dönüşüm hakkında bir kompozisyon oluşturmayı, kumar olgusunun araştırmamıza konu olan zaman dilimi içerisinde nasıl ve ne şekilde evrimleşerek geldiğine göz atmayı deneyeceğiz. Kelime anlamından başlayarak Avrupa’da kumarhane olarak kullanılan yerlerin, mekânların açılışına kadar olan tarihsel süreci ele alıp kumarın sözlükteki manasından yola çıkarak gündelik yaşamdaki yerini tespit etmeye çalışacağız: Bugün “kumarhane” olarak bildiğimiz yerlerin oluşum süreci nasıldı? İlerleyen dönemle birlikte, Tanzimat sonrasına kadar Osmanlı topraklarına yabancı olan modern anlamdaki kumarhaneler, Osmanlı ve Cumhuriyet başlığında nasıl yer alıyorlardı?

Sözlüklerde kumar

Kumar kelimesi Türkçeye Arapçadaki “kımâr”dan geçmiştir ve “para karşılığı oynanan oyun” anlamına gelmektedir.¹ Etimolojik olarak, kumar kelimesinin Türkçede ilk olarak 1300’de *Mukaddimetü’l Edeb* adlı eserde “kumar oynastılar” şeklinde geçtiği belirtilmektedir.²

İslâmiyet öncesi Arap toplumunda çeşitli şans oyunları oynanmaktaydı. Oynanan oyunlardan birisi de “meysir”di. Meysir, kesildikten sonra hayvanların etlerinin parçaları üzerinde pay ve risk değerleri yazılarak, her biri ayrı isimli belirli sayıdaki okların çekilmesiyle oynanırdı ve uzun yıllar boyunca Arap yarımadasında yaygındı.³ Meysirin yaygınlığından olsa gerek, İslâm dünyasında, her birine değer verilmiş oklarla oynanan her türlü şans oyununa meysir denilmekte ve birçok türü de bulunmaktadır.⁴ Dolayısıyla meysir oyunu daha sonra genel olarak “kumar”la eş anlamlı olarak da kullanılabilir hale gelmişti. Bu türdeki oyunlar çoğunlukla, yaşadıkları dönemler içerisinde “aristokrat” olarak adlandırılacak kişiler tarafından, bir tür vakit geçirme ve eğlence aracı olarak görülmüştür. Yine İslâmiyet öncesinde Arapların, çok tanrılı inancın gereği olarak çeşitli tanrı isimlerini kullanarak *ribabahtan* (bir tür davul) ya da bir deri çantadan oklar seçerek oynadıkları oyunlar olduğu da bilinmektedir.⁵

İslâm ise “kumar” oynamayı bir boş vakit öldürme aracı olarak görmekte ve kumarın “şeytan işi” olduğunu be-

---

1 Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 2003, s. 527.

2 Sevan Nişanyan, *Nişanyan Sözlük*, Liberus Yayınları, 2020, s. 513.

3 “Meysir”, yazar: Tefik Fehd, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 29, Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s. 509.

4 Muhammed İkbâl Sıddîki, *Why Islam Forbids Intoxicants and Gambling?*, Kazi Publications, Lahor, 1981, s. 130.

5 Sıddîki, s. 138.

lirterek inananlar için haram kılmaktadır.⁶ Dolayısıyla kumar oynamaya ilişkin bu bakış, Müslüman toplumlarda halen sürmektedir. Şans ve beceriyle birlikte, yarışma yahut sonucu belirsiz bir olay üzerinden bahis oynama ya da kazanç elde etme şeklinde tanımlanan kumar, İslâm dininin kesin olarak yasakladığı faaliyetlerden olduğundan⁷ bu yasaklama, Osmanlı Devleti dönemi için de belirleyici olmuştur.

Günümüzde en yaygın kullanılan dil olan İngilizcedeki *gamble*⁸ kelimesi de yine, bir oyun ya da yarışın neticesinde kazanılacak para için oyun oynamak anlamında kullanılmaktadır. Bu kelimenin kökeninde “oyun” anlamına gelen “*game*” yatmaktadır.⁹ Nitekim Redhouse tarafından yayımlanan 1882 tarihli *Türkçe-İngilizce Sözlük*'te de, *gamble* kelimesinin Türkçesi “kumar oynamak” olarak yer almıştır.¹⁰

Genel olarak baktığımızda “kumar”, para kazanmak üzere oynanan oyunları ifade ediyorsa, temelinde oyun oynamanın yattığını söyleyebiliriz. Öyleyse bu noktada kumar oynamanın oyunla ilişkisine bakabilir, insanın neden kumar oynama ihtiyacı hissettiğini üzerinde düşünebilir, “oyun” kavramı üzerinde kısaca durabiliriz.

Boş zamanlar teorisi ve oyun

Düşünen insan (*Homo Sapiens*), alet yapan insan (*Homo Faber*) tanımlamalarının yanında Hollandalı tarihçi ve felsefeci Johan Huizinga'nın kullandığı *Homo Ludens* kavramı da in-

6 Maide Suresi 90-91, Kuran-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı, 2010, s. 33.

7 “Kumar”, yazar: Ali Bardakoglu, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 26, Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s. 364.

8 *Miracle Dictionary*, Mira Publishing, 2007, s. 341.

9 Franz Rosenthal, *Gambling in Islam*, Brill, Leiden, 1975, s. 1.

10 James William Redhouse, *Redhouse's Turkish Dictionary*, Wyman and Sons, Londra, 1882, s. 133.

san türünün gelişiminin tanımlanmasında, kavramsallaştırılmasında önemli bir yer tutmaktadır.¹¹

Homo Ludens, “oyun oynayan insan” anlamına gelmektedir. Bu terimin ifade ettiği kavramsal sınırlar ne olursa olsun, aslında kumara giden yolun “oyun oynama dürtüsünden” kaynaklandığı gerçeğinden yola çıkmaktadır.¹² Zira oyun ve kumar olarak nitelendirilen şeyler arasına bir sınır koymak oldukça zordur; bunların nerede başlayıp nerede bittiğini kestirmek, bu sınır koyma eyleminin temel açmazıdır.

Antik çağlardaki topluluklar için vakit geçirme yollarının en önemlilerinden biri de bir şekilde aydınlatılmış odalarda ya da daha ferah mekânlarda oyunlar oynamaktı.¹³ Hui-zinga’ya göre taştan, kemikten, tahtadan ya da oyun nesnesi olarak kullanılacak her şeyden bir “oyun alanı” kurmak, gündelik hayatın yüklediği sorumluluklar olmadan –belki de bunlardan kurtulmak için– yapılan geçici faaliyetlerdendi.¹⁴ Antikçağ insanının oyun oynama faaliyetine ilişkin bu yorum biraz abartıya kaçmış olsa da, günlük işleyişin dışında kalan zamanlarını oyunla geçirdiklerini varsayabiliriz elbette. Peki, geçici faaliyet alanı dışında düşünecek olursak insan neden oyuna gerek duymaktadır? “Boş zamanlar teorisi”, oyun oynama kavramı için bu anlamda oldukça yararlı görülmektedir.

Boş zamanlar üzerine araştırmalar görece yeni ortaya çıkmış bir alandır. “Boş zaman” kavramı, insanlık tarihinde ça-

11 Johan Huizinga, *Homo Ludens*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ayrıntı Yayınları, 2008.

12 *Homo Ludens*’in, “oyun oynayan insan”ın bir sonraki aşamasına ve çalışmamızın bundan sonraki bölümlerine daha uygun tanımlama, “*Homo Aleator*” yani “kumar oynayan insan” olabilir. Bkz. Gerda Reith, *The Age of Chance*, Routledge, Londra, 1999, s. 181.

13 Wladyslaw Jan Kowalski, “Eski Yunan’dan Çin’e Antikçağ Oyunları”, çev. A. Hatay, *P Dergisi*, sayı 31, 2003, s. 8.

14 Huizinga, s. 25.

lışmanın karşıtı olarak tanımlanmıştır;¹⁵ çalışmaktan arta kalan zamanda insanoğlunun vaktini harcadığı zaman aralığı olarak da düşünülebilir. Kavram, eski Yunan'dan itibaren mevcuttur; Romalılarda da oyunlar, spor faaliyetleri, glad-yatör dövüşleri bugünkü boş zaman algılamasıyla paralellik taşıyor biçimde kitlelerin boş zamanlarını doldurmak için ortaya çıkmıştır.¹⁶

Ortaçağ'a kadar bedensel çalışma alanının tamamen dışında, bağımsız bir alan olarak değerli görülen boş zaman, insanın sahip oldukları şeylere göre değerlendirilen endüstri çağında, moda diye ön plana çıkarılan eylem ve eşyalara sahip olmanın bir imkânı olarak çalışma alanına dahil edilmiştir.¹⁷

Oyun oynamaya dair etkinlikler bir kere keşfedildikten sonra günümüze gelene kadar, insanlığın gelişimine de paralel olarak değişmiş ve dönüşmüştür. Bu noktada “boş zamanlar teorisi” kumarın çıkışını ve gelişim noktalarını aydınlatmamıza faydalı bir temel sunuyor olsa da modern insan için geçerli olan nedenler şüphesiz çok farklıdır. “Oyun oynayan (eğlenen) insan”dan “zar atan insan”a değişim ve dönüşüm süreci devam edecektir. Kumar olgusu, en temelinde boş zamanlarını değerlendirmeye çalışan insanın oyunlarını geliştirmesi ve türlerini artırmasıyla mümkün olmuştur. Bu noktada, oyun oynayan insanın bunu inançlarına ve düşünelerine nasıl yansıttığına kısaca bakmamız yerinde olacak.

---

15 Murat Bahadır, “Antikçağdan Günümüze Boş Zaman Üzerine Bir Değerlendirme”, *ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1/2, 2016, s. 104.

16 Ömer Aytaç, “Boş Zaman Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12 (1), 2002, s. 236.

17 Bahadır, s. 114.